

Colecționarii de artefacte etno-istorice, între bastioane ale muzeologiei și/sau impostori ai memoriei naționale

Cercetător II, Dr. Ilie Gherheș

Muzeul Județean de Etnografie și Artă Populară Baia Mare

*Motto: „ Eu cred că veșnicia s-a născut la sat.”
(Lucian Blaga, Suflului satului)*

Savantul Nicolae Iorga îi numea pe istorici „cavaleri ai memoriei”. Rămâi uluit și într-o profundă admirație istorică atunci când ai privilegiul să cunoști unele colecții etno-istorice, de o diversitate mai mult sau mai puțin fascinantă, dar răspunzând unei motivații ușor decelabilă, de cele mai multe ori etnică. Cu totul aparte, așadar, te simți în fața unor izbânzi ale genului, similare în modul ca intenționalitate și, totuși, semnificativ diferite: le-am numit aici pe cea a d-lui Ion Botoș din Apșa de Jos (Ucraina) și pe cea a preotului Ilie Chașcec, din Poienile de Sub Munte, o localitate din Maramureș cu peste 10.000 locuitori, în majoritate etnici ucraineni.

În aceeași ordine de idei se remarcă și colecția Asociației „Krevana” din localitatea Repedea, județul Maramureș. Acest muzeu sătesc nu este doar al unei comunități locale, ci se vrea al grupului de huțuli din Maramureș. Constituit la inițiativa directorului Căminului Cultural din Repedea Maramureșului, d-l Vasile Popovici, respectivul așezământ cultural își propune să devină un brand al etniei huțule pe care să o promoveze, să o revigoreze etno-istoric.

În peregrinările mele prin Maramureșul, mai nou așa-zis istoric, periegeze mai mult sau mai puțin reușite profesional, întotdeauna însă condescendente și prietenoase mi-a fost dat să admir realizări de excepție ale unor colecționari de/cu vocație: familia învățătorilor Pipaș din satul Tisa, casa Pleș Pâtu din leud, „Muzeul Țărăncii Maramureșene” din Dragomirești, colecția Grad Ștefan din Moisei, colecția profesor (de istorie) Augustin Coroianu și colonel (de grăniceri) Dorel Rățanu, amândoi din Poienile de Sub Munte, colecția naturistului Ion Ardelean din Petrova, ș.a.

Casele, încăperile, foisoarele, curțile, locațiile unde erau adăpostite și unde erau „expuse” în acest scop artefactele etno-istorice erau și sunt, pentru proprietarii lor, parte din ființa proprie, adevărate altare de închinare, locuri sacre ale unei pasiuni arzânde până la dăruirea totală, adevărate laboratoare unde se prepară și se consumă tot felul de scenarii, creuzete ale prefacerii și stâmpărării unor alchimii pe care doar muza destinelor istorice Clio, le poate înțelege.

Unele dintre aceste colecții, precum și proprietarii lor, răspund într-un totuși definiției antice a muzeului, termen derivat din elinul museion, care era considerat templul muzelor, pus sub protecția lui Apollo. (Romulus Vulcănescu, Dicționar de etnologie, Editura Albatros, București, 1979, p. 191).

Dacă-i adevărat că istoria unui popor este cea scrisă și, apoi, învățată odată cu ultima ediție de manual, atunci istoria de ceremonial, cea concelebrată

ar trebui să fie cea alcătuită după inventarul ultimelor colecții tematice. Pe cale de consecință dacă acceptăm truismul că Maramureșul este un muzeu viu, că este „satul primordial” al Europei, mustind încă de mituri ancestrale, de tradiții și obiceiuri, de folclor, atunci vom înțelege de ce aici, poate mai mult ca și în alte părți, argumentul etnografic este pus să consacre istoria, ba chiar să o definească.

Asemenea oricărui intelectual și muzeograful angajează dileme, iar la nivelul fiecărei conștiințe se nasc construcții care te obligă să alegi între mai multe opțiuni; ori este cunoscut că numai atunci când alegi, te definești. Prin extrapolare, colecționarul este mult mai liber, mult mai dezinhibat; el este pe lângă proprietarul aceluși „exponat” și evaluatorul său sub toate aspectele, fără a angaja, neapărat anumite procese (de conștiință, de exemplu!). Folosind un joc prăpăstios de cuvinte și apelând la imaginație sau experiență (în cazul unora!) vom mai preciza că dacă, în general, un obiect, odată ce-și epuizează virtuțile utilitare pentru care a fost creat, pe care le-a satisfăcut el, mai rezistă în orizontul nostru de interes doar ca obiect de artă sau exponat de muzeu; pe de altă parte, în cadrul unor „colecții” particulare el se poate „reobiectiva” parcurgând drumul invers, de la efect la cauză, deservind din nou o nevoie socială, poate chiar pe cea inițială.

Ilustrând parcă credința lui Lucian Blaga care rostea în poezia „Sufletul satului”: „Eu cred că veșnicia s-a născut la sat”, confirmându-l cu asupra de măsură pe Marin Preda, cel care predicase că „țăranul și-n Academie tot țăran rămâne”, generația noastră de orășeni (în fapt țărani de la oraș, de multe ori) și-a strămutat în noul habitat și colțișoare sau fragmente din universul rural, fie pe post de motiv decorativ sau chiar „restaurante” rustice, cârciumi gen colibă, pensiuni etno-turistice, ș.a.

Dincolo de aceste luxuri mai mult sau mai puțin bucolice, cu care se desfată și răsfățá unii dintre cavalerii sângelui colorat etnic, începe o lume mult mai pragmatică și în același timp enigmatică, umbrită, a colecționarilor de profesie (care din asta trăiesc!), a „colecționarilor” care populează și „alimentează” târgurile de etno-vechituri, care se intersectează și din rândurile cărora se recrutează, de multe ori, colportorii de obiecte de cult, hoții de exponate din muzee, profanatorii de morminte, traficanții de obiecte de artă, de carte rară, incunabule ș.a.

Ei mișună ca niște nevertebrate, întrețin și compun târgurile de antichități, ei alimentează și definesc acea piață absconsă unde se formează și se dă primul „preț” al bunurilor muzeistice. La nivelul acestor prime evaluări se realizează sau doar se propun schimburile de astfel de valori, investindu-se bani mulți, după legile nescrise ale unei piețe prădalnice, cu mulți bani negri, iar direcțiile pe care apucă eventualele bunuri de patrimoniu și chiar tezaur își urmează cursul lor sinuos, controlat tot de către acești samsari din tinda istoriei, din antecamera muzei Clio.

N-aș fi scris toate acestea, rânind, poate, în cazul unora, sufletul nobil al unei pasiuni dar, descoperind de curând două topoare de piatră (din neolitic și din calcolitic) în localitatea mea natală, la doi cetățeni acasă, unul dintre ei mi-a cerut o sumă frumușică pentru a-l preda la muzeu. Încercând să-l sensibilizez asupra descoperirii, respectivul cetățean a supralicitat replicându-mi că dacă nu-

l cumpăr îl va vinde în zona Hunedoarei, la „comercianții” de astfel de obiecte, mințind în consecință, că a fost descoperit la Sarmizegetusa. În aceeași ordine de indignare se înscriu, poate și furturile din muzee (să ne amintim numai de cele din muzeele maramureșene) a căror destinație sau ai căror „valorificatori” finali sunt tot în rândul așa-zișilor colecționari.

Rămânând prizonier în același tărâm al colecționarilor autarhici, convins că mă joc cu focul devalând parte din comportamentul lor, din această haiducie muzeistică voi spune că ei au o mentalitate și atitudine de hiene, de canibali; de aceea atunci când unul dintre ei a ajuns la o stare de ananghie, el nu se adresează cu propriile obiecte să și le vândă la „ai lui”, ci încearcă, mai întâi, la poarta muzeelor, unde are garanția că va fi tratat în virtutea legii, iar bunurile oferite spre vânzare îi vor fi evaluate corect.

Într-o altă întâmplare, relativ similară, aflându-mă în localitatea natală Petrova, nu mică mi-a fost mirarea că șeful de Post de Poliție mi-a solicitat să mă prezint cât mai urgent la biroul său. Aici, surpriză, două încăperi ale Poliției erau pline de obiecte de cult, catolice, reținute din mașina unui astfel de „colecționar” din zonă, în jurul orelor trei ale nopții precedente. Am fost desigur chemat pentru o evaluare sumară și pentru a nu uita cumva că sunt muzeograf, chiar dacă eram într-o mică perioadă de concediu!

Apreciez mult, în general, cultura unor colecționari, realizez că totuși datorită multora dintre aceștia, valori mari și multe de patrimoniu au fost salvate dar, în același timp consider că mulți dintre ei, și o spun cu părere de rău (!) au un comportament semidoct, sunt niște frustrați care vor neapărat să epateze, să performeze social pe căi oculte, ilegale, întreținând o mistică socială favorabilă lor. Iată totuși cum o pasiune nobilă și restauratoare se transformă în altceva, la marginea bunului simț, într-o afacere veroasă, mizeră, iar actanții ei devin niște homunculi respingători, care de dragul banului nemuncit ajung să pervertească până și ființa dragă a neamului.

În fața acestei subspecii de colecționari, în fapt indivizi cu o cultură de specialitate mediocră, semidocti și frustrați, doritori să epateze, muzeograful trebuie să fie mereu vigilent atât în competiția de a identifica, eventual, în teren piesele unicat sau de mare valoare etno-istorică, dar și între zidurile muzeelor, căci între vizitatorii pe care-i întâmpinăm cu atâta drag și recunoștință se camuflează și viitorii hoți de obiecte din muzeu, impostori și prădători ai memoriei istorice.

ANEXĂ

Galeria unor colecționari din Maramureșul Istoric

1. Familia Pipaș Nicolae și Maria

Loc. Tisa, nr. 312

Profesie: învățători pensionari

Conținutul colecției: pictură contemporană, broderii și dantelă, carte veche, mobilă stil, mobilier țărănesc, covoare vegetale, icoane pe lemn și sticlă, numismatică, heraldică, ceramică, ceasuri, fotografii, grafică, sculpturi, desene ș.a.;

2. Rățanu Dorel

Loc. Poienile de Sub Munte, nr. 385/B

Profesie: ofițer superior de grăniceri

Conținutul colecției: manuscrise, carte veche, numismatică, tablouri, icoane pe sticlă, obiecte de cult, aparatură radio, aparate foto, borne de frontieră (1927 „Triplex Confinium”) ș.a.;

3. Coroianu Augustin

Loc. Poienile de Sub Munte, nr. 388/A

Profesie: profesor de istorie-geografie

Conținutul colecției: numismatică, piese din epoca bronzului, icoane pe sticlă, fotografii vechi, ceramică decorativă ș.a.;

4. Grad Ștefan

Loc. Moisei, nr. 636

Profesie: tâmplar, artizan popular, constructor de case

Conținutul colecției: documente istorice, manuscrise, carte veche, numismatică, filatelie, tablouri, icoane pe sticlă, piese din neolitic, piese din epoca bronzului, obiecte de birou, ceramică decorativă ș.a.;

5. Pop Ioan

Loc. Vișeu de Jos, nr. 1296

Profesie: colecționar

Conținutul colecției: documente istorice, carte veche, sigilii, numismatică, filatelie, tablouri, sculpturi, piese de birou, piese din epoca bronzului, ceramică decorativă, mobilier țărănesc, piese de cult, icoane pe sticlă, ș.a.